

РЕЦЕНЗІЯ

д.е.н., професора, декана факультету фінансів та цифрових технологій
Державного податкового університету Давиденко Надії Миколаївни на
дисертаційну роботу **Ясенецького Володимира Станіславовича** на тему
**«Забезпечення фінансової спроможності територіальних громад у
післявоєнному відновленні»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (галузь
знань 07 «Управління та адміністрування»)

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

В умовах критичного розриву між необхідними обсягами фінансування повоєнного відновлення та обмеженими можливостями традиційних джерел доходів територіальних громад питання їхньої фінансової спроможності набуває першочергового значення для збереження фінансової стабільності держави в цілому. Здобувач слушно наголошує, що перехід до нової парадигми мобілізації та витрачання ресурсів територіальних громад передбачає не лише диверсифікацію джерел фінансування, а й інтеграцію інноваційних, адаптивних та масштабованих інструментів партиципаторного бюджетування, краудсорсингу, ринкових механізмів («зелених» і муніципальних облігацій), здатних доповнити чи частково замінити централізовані бюджетні потоки в умовах їх об'єктивного звуження.

Додаткову значущість обраній темі надає документально підтверджена в роботі глибина деструктивних процесів: тимчасова окупація 231 територіальної громади в 11 областях, пошкодження понад 1,4 млн житлових приміщень і 3282 закладів освіти, а також зафіксоване й емпірично підтверджене дисертантом падіння частки місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України з 22–24% у 2017–2022 рр. до критичних 15,7% у 2024 р. Водночас у вітчизняній науковій літературі, попри значний масив праць з фіскальної децентралізації та управління місцевими фінансами, досі існує дефіцит комплексних досліджень, присвячених інституціоналізації інноваційних фінансових механізмів територіальних громад саме в специфічних умовах повоєнного відновлення. З огляду на це, тема дисертаційної роботи Ясенецького В.С. є актуальною та має важливе прикладне значення.

2. Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями ЗВО

Дисертаційну роботу виконано на кафедрі публічних фінансів Державного податкового університету відповідно до плану науково-дослідних робіт за темою «Державні запозичення в системі публічних

фінансів» (номер державної реєстрації 0121U109588), у межах якої особистий внесок здобувача полягає в розробці рекомендацій щодо диверсифікації джерел доходів, використання інноваційних фінансових інструментів та посилення управлінських можливостей органів місцевого самоврядування (акт впровадження від 02.10.2025 р.). Результати дисертації також використано у виконанні наукової теми «Стратегічні напрями відновлення України від наслідків війни» Науково-освітнього центру суспільних трансформацій (номер державної реєстрації 0122U200383), зокрема в частині пропозицій щодо адаптації досвіду Австрії та Данії до вітчизняної практики (довідка № 01-27/24-25 від 27.04.2025 р.).

3. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

У дисертаційній роботі представлено наукові положення, що містять наукову новизну та підтверджують особистий внесок автора у розвиток теоретико-методичних засад і практичного інструментарію забезпечення фінансової спроможності територіальних громад України в умовах повоєнного відновлення, серед яких, зважаючи на важливість для науки і практики, передусім доцільно виділити наступні:

вперше:

- обґрунтовано доцільність введення у науковий обіг поняття «фінансова ДНК громади», що розкриває фінансову спроможність як органічну єдність двох діалектично пов'язаних компонентів — фінансового потенціалу (аналога генетичного коду) та інституційної спроможності (механізмів реалізації цього потенціалу). На відміну від традиційних ресурсно-орієнтованих підходів, автор проводить принципове розмежування між фінансовим потенціалом як статичним «ресурсним обсягом» і фінансовою ДНК як «програмою трансформації» цих ресурсів у вартість, що дозволяє пояснити, чому суб'єкти з ідентичним фінансовим потенціалом демонструють діаметрально протилежну довгострокову ефективність;

удосконалено:

- понятійно-категоріальний апарат фінансової науки в частині трактування дефініцій «фінансова спроможність територіальної громади» та «забезпечення фінансової спроможності територіальної громади», що, на відміну від існуючих підходів, зорієнтованих переважно на статичну наявність фінансових ресурсів, розкриває досліджувані категорії через призму динамічного процесу мобілізації наявного та прихованого потенціалу громади;

- комплексну модель забезпечення фінансової спроможності громад, в основу якої покладено управління активами в частині їх ефективного

використання та капіталізації за рахунок їх доповнення принципами адаптивності, «зеленої» економіки, соціального інвестування, фінансової освіти та цифровізації та механізмами нормативно-правового регулювання для залучення бюджетних, інвестиційних, кредитних та грантових ресурсів. Це забезпечує функціональну спрямованість громади на перехід від вирішення поточних завдань до мобілізації ресурсів для фінансування стратегічних проєктів розвитку інфраструктурної та соціальної сфери;

- механізм забезпечення фінансової спроможності територіальних громад за рахунок уточнення його інструментальної структури. На відміну від існуючих підходів, така структура включає чотири взаємопов'язані інструментальні блоки: інституційні, партнерські, ресурсні та управлінські. Їх синергетичне поєднання забезпечує проактивне та багатовекторне управління всіма категоріями активів та дозволяє перейти від реактивного покриття дефіциту місцевих бюджетів до трансформаційної стратегії післявоєнного розвитку України;

набули подальшого розвитку:

- обґрунтування комплексної природи фінансової спроможності громади, що, на противагу традиційним підходам, зосередженим переважно на фіскальних показниках спроможності, враховує взаємозв'язок її інституціональної, нормативно-правової та ресурсної складових. Це дозволило систематизувати бюджетно-податкові інструменти та розширити комплекс заходів забезпечення фінансової спроможності відповідно до виявлених сильних сторін громади;

- методичний інструментарій формування оцінки фінансової спроможності територіальних громад, що, на відміну від існуючого передбачає кількісні та якісні показники лише поточного фінансового стану, доповнено оцінкою потенціалу розвитку, що включає використання всіх наявних активів громади та врахування рівня залежності від трансфертів. Це дає змогу повніше врахувати в політиці та втілити на практиці міжнародний досвід програмно-цільового і гендерно-орієнтованого бюджетування для формування обґрунтованих управлінських рішень щодо забезпечення повоєнного розвитку громад;

- науково-методичні підходи до обґрунтування провадження диференційованої моделі фіскальної політики регіонального розвитку, в основі якої результати регресивного факторного аналізу рівня дотаційності територіальних громад, згідно з якими встановлено, що визначальне значення для громад із низькою спроможністю має внутрішня структурна неефективність видатків (зокрема, управлінських), що критично посилює дотаційну залежність, а для спроможних громад домінуючими є фактори

нарощування доходів та інвестиційна активність (капітальні видатки). Це формує методологічний базис формування адресних інструментів управління фінансами місцевого самоврядування;

- аргументація щодо особливостей деформації фінансової архітектури міжбюджетних відносин на місцевому рівні в умовах повномасштабної війни, яка проявилася у вимушеній централізації фінансових ресурсів за домінування оборонних видатків на тлі стагнації власних доходів місцевих бюджетів та значного зменшення їхньої частки у доходах зведеного бюджету, що розширює розуміння впливу надзвичайних ситуацій на фінансову взаємодію між рівнями публічного управління та є критично важливим для формування ефективної фіскальної політики в умовах повоєнного відновлення.

Загалом дисертаційна робота відзначається логічністю побудови, завершеністю та належним науковим стилем викладу матеріалу проведеного дослідження.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їхня достовірність

Детальне ознайомлення з науковими положеннями, рекомендаціями та висновками дисертаційної роботи Ясенецького В.С. дає підстави стверджувати, що вони є достатньо аргументованими та обґрунтованими. Здобувач здійснив системний огляд наукового доробку зарубіжних та вітчизняних науковців, що дало підстави для формування власної, комплексної концепції дослідження. Мета дисертації, яка полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо інструментарію забезпечення фінансової спроможності територіальних громад, відповідає обраній темі та досягнута в повному обсязі, узгоджена з дванадцятьма сформульованими завданнями дослідження. Об'єкт і предмет дослідження корелюють із метою та змістом роботи.

При проведенні дослідження дисертантом опрацьовано статистичні дані Міністерства фінансів України, звітні матеріали про виконання місцевих бюджетів за 2018–2024 рр., а також 187 наукових джерел, включно із зарубіжним досвідом Данії, Фінляндії, Швеції та Польщі. Отримані наукові результати засновані на таких методах дослідження, як логічний аналіз, синтез, узагальнення та групування, наукова абстракція, індукція, дедукція, порівняльний і системно-структурний аналіз, метод аналітичної ієрархії, аналіз часових рядів, а також статистичний і графічний методи.

Зазначене дає змогу стверджувати про достатній, на наш погляд, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та прийнятний рівень їх достовірності.

5. Повнота відображення результатів дослідження в опублікованих наукових працях

За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 20 наукових праць загальним обсягом 5,52 друк. арк. (з яких особисто автору належить 4,48 друк. арк.), з них: 7 статей у наукових фахових виданнях України, 1 підрозділ у колективній монографії, 12 праць апробаційного характеру за матеріалами міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. Особистий внесок здобувача у працях, підготовлених у співавторстві, чітко розмежований і зазначений безпосередньо в переліку публікацій. Наведений перелік праць та їх зіставлення зі змістом дисертації свідчать про достатньо повне відображення основних наукових результатів роботи в опублікованих джерелах. Разом з тим вважаємо, що публікація результатів дослідження в періодичних виданнях, що індексуються в наукометричних базах Scopus або Web of Science, сприяла б ширшій апробації одержаних наукових результатів на міжнародному рівні.

6. Значення дослідження для науки та практики, напрями використання його результатів

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає в розвитку понятійно-категоріального апарату теорії місцевих фінансів, зокрема в обґрунтуванні концепції «фінансової ДНК громади» як засобу подолання суто ресурсного трактування фінансової спроможності територіальних громад.

Практичне значення одержаних результатів підтверджується їх реальним використанням у діяльності органів публічної влади: Бучанської районної військової адміністрації Київської області – в частині вдосконалення методики збору, обробки та аналізу даних для визначення індикаторів фінансової спроможності громад з урахуванням специфіки району (довідка № 01.3-27-2457 від 21.05.2025 р.); Бучанської міської ради – в частині рекомендацій щодо забезпечення прозорості та підзвітності інвестиційних процесів через цифрову екосистему DREAM (довідка № 12.1-09/6992 від 17.11.2025 р.). Впровадження результатів дослідження в діяльність органів місцевого самоврядування, безпосередньо дотичних до практики повоєнного відновлення, є вагомим підтвердженням практичної цінності одержаних наукових результатів.

7. Відсутність (наявність) порушення вимог до академічної доброчесності

За результатами вивчення дисертаційної роботи, а також наукових праць Ясенецького В.С. на наявність ознак академічного плагіату сумнівів щодо коректності посилань на першоджерела для текстових і статистичних запозичень не виявлено. Здобувач послідовно посилається на використані статистичні джерела та наукові праці, а особистий внесок у публікаціях, підготовлених у співавторстві, викладено коректно. Зважаючи на це, можна зробити висновок про відсутність порушень академічної доброчесності у дослідженні здобувача.

8. Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

Відзначаючи високий науково-практичний рівень дисертаційної роботи Ясенецького В.С., необхідно виокремити деякі дискусійні моменти:

1. У підрозділі 1.1 фінансову спроможність територіальної громади визначено як єдність трьох компонентів – фінансового потенціалу, функціональної (поточної) спроможності та спроможності до розвитку (с. 19–20). Водночас у розділі 3.3, у межах обґрунтування концепції «фінансової ДНК громади», та ж сама категорія розкривається вже через два компоненти – фінансовий потенціал та інституційну спроможність (с. 164–165), до якої, судячи з опису, віднесено ознаки, що в підрозділі 1.1 розглядалися окремо як функціональна спроможність і спроможність до розвитку. У тексті дисертації безпосередньо не пояснено, яким чином співвідносяться ці дві структурні моделі одного й того самого поняття, тобто, чи є друга результатом згортання перших двох компонентів первинної моделі в єдину «інституційну» складову, чи це принципово інша, самостійна класифікація. На наше переконання, пояснення цього зв'язку між розділом 1 і розділом 3 посилило б внутрішню концептуальну цілісність дисертації.

2. У підрозділі 1.2 здобувач обґрунтовано критикує чинні вітчизняні методики оцінки фінансової спроможності територіальних громад (Методику Уряду, Методичні рекомендації Мінрегіону) за те, що вони «характеризують виключно фінансову складову спроможності, ігноруючи економічну, демографічну, географічну складові» (с. 48), і на цій підставі пропонує власну, розширену багатовимірну систему показників, що охоплює чотири групи індикаторів – інфраструктурну, фінансову, демографічну та соціальну спроможність, а також економічну й управлінську ефективність (рис. 1.3, с. 51). Водночас емпіричне дослідження, викладене в підрозділі 2.1 (регресійний факторний аналіз рівня дотаційності територіальних громад, табл. 2.4–2.5), яке є одним із ключових результатів наукової новизни дисертації, побудоване виключно на фінансово-бюджетних показниках

(частка управлінських видатків, частка видатків на оплату праці, частка капітальних видатків, частка трансфертів, частка місцевих податків і зборів), тобто саме на тому вузькому, суто фінансоцентричному наборі індикаторів, обмеженість якого автор аргументовано визначив як недолік проаналізованих методик. Жоден із запропонованих демографічних, інфраструктурних чи економіко-управлінських показників розширеної моделі (рис. 1.3) в емпіричній частині роботи не застосовано. Це формує, на наш погляд, певну методологічну неузгодженість між задекларованим у розділі 1 багатовимірним підходом до оцінки фінансової спроможності та його практичною реалізацією в розділі 2.

3. Регресійний факторний аналіз чинників дотаційності територіальних громад (табл. 2.4–2.5, с. 86–87) є основою одного з положень наукової новизни, водночас у наведених таблицях подано лише самі коефіцієнти регресії без зазначення обсягу вибірки, коефіцієнтів детермінації (R^2), стандартних похибок чи рівня статистичної значущості для кожної з п'яти побудованих моделей. Дисертант у тексті стверджує, що «коефіцієнти достовірності регресійних залежностей слабшають із підвищенням рівня фінансової спроможності громади» (с. 88), однак саме значення показників достовірності (R^2 чи подібних) у роботі не наведено. На наше переконання, робота виграла б, якби зазначені статистичні характеристики моделей були представлені безпосередньо в таблицях, що дало б змогу коректно оцінити статистичну значущість зроблених висновків.

4. Обґрунтована у розділі 3.3 концепція «фінансової ДНК громади» (с. 164–167) є цінним концептуальним внеском, однак у поданому вигляді залишається переважно описовою, якісною метафорою («наукова метафора в руслі фінансово-економічного інжинірингу», як зазначає й сам автор, с. 164) без формалізованого індикатора чи методики кількісного вимірювання. Оскільки це положення заявлено як результат, що вперше отримано, розкриття того, яким чином «фінансову ДНК» конкретної громади можливо емпірично діагностувати чи порівнювати між громадами, на наш погляд, суттєво посилило б практичну придатність цієї розробки.

Викладені зауваження мають дискусійний характер та не применшують загального високого науково-теоретичного і прикладного рівня проведеного здобувачем дослідження.

9. Загальний висновок та відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота Ясенцького Володимира Станіславовича «Забезпечення фінансової спроможності територіальних громад у

післявоєнному відновленні» є самостійно виконаною та завершеною у межах поставлених завдань кваліфікаційною науковою працею.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті, поставленим завданням та структурі роботи. Основні положення дослідження, які виносяться на захист, містять наукову новизну та мають прикладну цінність, підтверджену відповідними актами впровадження. Висновки є обґрунтованими, а логіко-структурна композиція дисертації демонструє володіння автором методологією наукового дослідження.

Тематичне спрямування і змістове наповнення дисертаційної роботи відповідають спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». За якістю і змістовністю теоретичних та методичних розробок проведене дослідження відповідає рівню кваліфікаційної наукової праці на здобуття ступеня доктора філософії. Тема дисертаційної роботи є актуальною, розкрита достатньо повно, а поставлена мета успішно досягнена в рамках задекларованих завдань.

Загалом дисертаційна робота «Забезпечення фінансової спроможності територіальних громад у післявоєнному відновленні» відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Ясенецький Володимир Станіславович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,

декан факультету фінансів

та цифрових технологій

Державного податкового університету

Надія ДАВИДЕНКО

